

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי אשר וייס שליט"א

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

ואתנחז לך את לחת האבן

הלכה

כיבוד אב ואם

פרשת יתרו תשפ"א

שנה כ"ג – קובץ י"ז [תשנ"ח]

יד"ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: minchatasher1@gmail.com

יעמדו על הברכה

המזכים את הרבים בהפצת תורתו
של מרן הגאב"ד שליט"א

השיעור השבועי מוקדש

לעילוי נשמתה

של האשה החשובה

מרת מינדל ע"ה

בת ר' שמואל יצחק ז"ל

טבק

הקדישה את כל חייה למען הזולת, ואהובה על הבריות
חינכה את ילדיה לתורה ומצוות בארגוני הרחוקה
זכתה שכל ילדיה נכדיה ונינה ללא יוצא מן הכלל שומרי תורה ומצוות
בעלת אמונה גדולה, שם שמים חיתה תמיד שגור בפיה
בסוף ימיה זכתה לעלות לארץ ישראל
ולגור ליד יוצא חלציה ולרוות מהם רוב נחת

הונצח ע"י נכדה

הר"ר אריה צבי אייזנברג הי"ו

בונאס אייריס – ארגנטינה

פרשת יתרו

כיבוד אב ואם

"כבד את אביך ואת אמך" (כ' י"ב).

הנה המנחת חינוך (מצוה ל"ג) הסתפק במצוה זו אם היא מצוה שבין אדם למקום או מצוה שבין אדם לחבירו, ונפק"מ בבא לשוב בתשובה על ביטול מצוה זו האם צריך לרצות אביו ואמו, דעבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר ולא מהני תשובה עד שירצה את חבירו כמבואר ביזמא (פ"ה ע"ב).

ונראה לכאורה דנחלקו בכך הרמב"ם והרמב"ן, דבפירוש המשניות לרמב"ם בריש פאה (פ"א מ"א) כתב:

"וענין מה שאמר אוכל פירותיהן והקרן קיימת לו מה שאומר לך כי המצוות כולן נחלקין בתחילה על ב' חלקים. החלק הא', במצוות המיוחדות לאדם בנפשו במה שיש בינו ובין הקב"ה וכו', והחלק הב', במצוות התלויות בתועלת בני אדם וכו' וכגון הציווי באהבת איש את חבירו וכו' וכבוד אבות והחכמים".

הרי דמצות כבוד אב ואם וכן מצות כבוד רבו נכללים במצות שבין אדם לחבירו, ושיטתו מבוארת דכל המצוות שענינם הנהגה שבין אדם לאדם הוי בין אדם לחבירו אף אם ענין המצוה יש בו גם ענין כלפי מעלה, כגון ברב שמוראו כמורא שמים, וכן אב ואם שהוקש כבודם לכבוד המקום, דמה בכך, הלא אף מצות אהבת רעים יסודה משום שכל אדם נברא בצלם אלקים, כמבואר בירושלמי (גדרים פ"ט ה"ד, ל' ע"ב), וכי משום כך תהא מצוה שבין אדם למקום, אלא ע"כ כל מצוה שענינה הנהגת אדם עם זולתו הוי מצוה שבין אדם לחבירו.

אך הרמב"ן בפ' יתרו (כ' י"ג) כתב בסוף דבריו בענין שני לוחות הברית:

"שהיו החמש הראשונות בלוח אחד שהם כבוד הבורא כמו שהזכרתי, והחמש השניות בלוח אחד" וכו'.

ומשמע מזה דמצות כיבוד אב ואם הוי מצוה שבין אדם למקום, שהרי היא בלוח הראשונה, אך באמת אין זה כוונת הרמב"ן, שהרי כתב "כמו שהזכרתי", וכונתו למש"כ

כיבוד אב ואם

שם (בפסוק י"ב) על מצות כבוד את אביך ואת אמך, "הנה השלים כל מה שאנו חייבין בדברי הבורא בעצמו ובכבודו וחזר לצוות אותנו בעניני הנבראים, והתחיל מן האב שהוא לתולדותיו כענין בורא משתתף ביצירה, כי ה' אבינו הראשון והמוליד אבינו האחרון" וכו'. ומבואר להדיא בדבריו דמצות כבוד אב ואם הוי בין אדם לחבירו, והיא הראשונה שבדברות שהוא בעניני הנבראים, אלא שהתחיל בו את המצוות שבין אדם לחבירו במה שיש דמיון במצוה זו למצוות שבין אדם למקום, והדברים ברורים למאוד בכונתו.

ונמצא דלכו"ע הוי מצוה זו מצוה שבין אדם לחבירו, אמנם נראה ברור דהוי מצוה שכלית שבני נח ג"כ חייבין בו כמו שיתבאר לקמן, ומשום כך פסק המחבר (סי' רמ"א סעי' ט') דגר אסור לקלל ולהכות אביו העובד כוכבים שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה.

ב

חייב בני נח במצות כיבוד אב ואם

והנה במגילה (ט"ז ע"ב) אמרו "שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית שם ועבר לא נענש".

ויש לעיין, האם נצטוו בני נח על מצות כיבוד אב שיענשו עליה, ואף אם לאבות הקדושים היה דין ישראל, מ"מ תורת משה עדיין לא ניתנה להם, ואף שקיימו כל התורה עד שלא ניתנה אך לא היה זה אלא כאינו מצווה ועושה, ומי שלא נצטוה בודאי אינו נענש.

והנה ביו"ד (סי' רמ"א סעי' ט') איתא:

"גר אסור לקלל אביו העובד כוכבים ולהכותו, ולא יבזהו, שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה".

ותמהו האחרונים, הרי לא מצינו שגוי נצטווה בעבירות אלו, ומה חשש יש שיאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה.

כיבוד אב ואם

והגרעק"א שם הביא בשם פורת יוסף דאף שלא נצטוו הגויים על עבירות אלו, מכל מקום בנימוסיהם הם נזהרים בכך, וזה החשש שיאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה.

וביד אברהם על השו"ע שם כתב בדרך אחר, דאף שלא נצטוו על כיבוד אב ואם בכלל ז' מצוות בני נח, מ"מ מצינו שחם נענש על שלא כיבד את אביו נח כמבואר במדרש רבה פרשת נח (פרשה ל"ו אות ו') עי"ש, אך לא ביאר שורש איסור זה אצל ב"נ.

והמלבי"ם עה"ת כתב, דכיון דכתיב (דברים כ"ז ט"ז) "ארור מקלה אביו ואמו", דכיון דהוקש כבודם לכבוד המקום הוי כאביזרייהו דברכת ה' שנצטוו בה בני נח, אך אם נקבל סברא מחודשת זו אין היא נכונה אלא לגבי מכה ומקלל אביו ואמו ולא לגבי מצות כיבוד אב וז"פ.

אך כבר הארכתי פעמים רבות במה שכתב הנצי"ב בהסכמתו לספר אהבת חסד של החפץ חיים דב"נ נצטוו על כל המצוות השכליות (עי' מנחת אשר בראשית סי' ל' וסי' נ'), וכבר כתב כן רבינו בחיי (בראשית י"ח כ') לגבי מצות צדקה דגם בני נח נענשים על ביטולה דחייבים הם לקיים את כל המצוות השכליות.

ובאמת כבר קדמם ביסוד זה רבינו נסים גאון בהקדמה שלו לש"ס (נדפס בריש מס' ברכות בש"ס וילנא) וז"ל:

"כי כל המצוות שהן תלויין בסברא ובאובנתא דליבא כבר הכל מתחייבים בהן מן היום אשר ברא אלוקים אדם על הארץ עליו ועל זרעו אחריו לדור דורים".

ולפי"ז נראה, דגם במצוות כבוד אב ואם מצווים ב"נ בהיותה מצוה שכלית, ומשום כך נענשים על ביטול מצוה זו, וכבר כתב בשו"ת בנימין זאב (סי' קס"ט) דמטעם זה אין מברכין על מצות כיבוד אב ואם, דאין מברכין אלא על מצוה שכל ענינה עבודת האל ויש בה היכר שכונתו לשם מצוה, ולא על מצוות שבין אדם לחבירו שגם אומות העולם מקיימים אותם לפי הבנתם [אמנם אין ראיה מדבריו שבני נח חייבין, אלא שבפועל מקיימין עי"ש היטב].

כיבוד אב ואם

וע"ע בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' ק"ל) שנשאל ע"י גיורת האם מותר לה לכבד את אמה השוכבת על ערש דוי ומבקשת לראותה, והגרמ"פ האריך לבאר שמצות כבוד אב ואם יסודה במידת הכרת הטוב, ואף שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ראוי לו להכיר טובה ולכבד את אביו ואמו הנכריים עי"ש. ובאמת מצינו מקורות רבים בדברי חז"ל והראשונים דמצוה זו מושתתת על מדת הכרת הטוב, וא"כ בודאי הינה בכלל המצוות השכליות כמבואר.

ואף שהמנחת חינוך (שם) מסופק במצוה זו אם היא מצוה שבין אדם למקום או מצוה שבין אדם לחבירו, מ"מ נראה דודאי הוי מצוה שכלית אף אם בגדרה הוי מצוה שבין אדם למקום כנ"ל, ודו"ק.

וכבר מצינו בדברי הראשונים דבני נח מצווין בכבוד אב, עיין אבן עזרא (דברים כ"א י"ג) שכתב: "שחייב כל אדם בשיקול הדעת לכבד את אביו ואת אמו בחיים ובמות". וגם רבינו בחיי כתב שם כדבריו דמטעם זה ציוותה תורה ביפת תואר "ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים". וע"ע בפרקי דר"א (פרק ל"ב) "על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו, וכי יעזוב איש את אביו ואת אמו ממצות כיבוד" וכו'. וכ"כ גם מהר"ל (תפארת ישראל פמ"א, חידושי אגדות לקידושין ל"א) עי"ש. הרי לן דגם בני נח מצווין בכיבוד אב ואם משום שיקול הדעת בהיותה מצוה שכלית.

אך באמת מבואר להדיא בגמ' נזיר (ס"א ע"א) דאין בני נח מצווין על כבוד אב ואם, דאמרו שם דאין נזירות נוהגת בנכרים משום שאינם מצווים על כבוד אב, ועל כרחק צ"ל דאף שאין מצווים מכל מקום ראוי להם להיזהר, ועדיין צ"ע.

ג

גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם

הנה בעצם ההלכה שלמדו חז"ל ממה שלא נענש יעקב על ביטול מצות כיבוד אב ואם בי"ד שנה שישב בישיבת שם ועבר, ד"גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם", צ"ע, דהלא כל מצוה שאי אפשר לקיימה ע"י אחרים דוחה תלמוד תורה כמבואר במו"ק (ט' ע"ב) וברמב"ם (פ"ג ה"ד מהלכות תלמוד תורה), ואפי' מצוה דרבנן דוחה תלמוד תורה כמבואר במגילה (ג' ע"ב) לענין מקרא מגילה, ובשבת (י"א ע"א) לגבי

כיבוד אב ואם

תפילה, וא"כ מאי שנא כיבוד אב מכל שאר המצוות דמצווה לבטל תלמוד תורה כדי לקיימן.

ובאמת הוי אמינא, דאף שאמרו גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, אין הכונה בהכרח שתלמוד תורה דוחה כיבוד אב אלא דגדול שכרו וזכותו של העוסק בתורה משכרו וזכותו של העוסק בכיבוד אב ואם, ואף על פי כן מבטל תלמוד תורה כדי לכבדם, וכדרך שאמרו חז"ל במגילה (ט"ז ע"ב) "גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות" אף דפשוט דחייב לבטל תורה כדי להציל את הנפש, ואם לא יבטל עובר בלאו דלא תעמוד על דם רעך. וכבר כתב הט"ז (יו"ד סי' רנ"א ס"ק ה') לחלוק על הפרישה שכתב דאסור לקחת מקופת תלמוד תורה בשביל פדיון שבויים דגדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות, דבודאי דוחה הצלת הנפש מצות תלמוד תורה כשם שפקוח נפש דוחה כל התורה כולה, אלא דהעוסק בתורה גדולה זכותו ממי שעוסק בפקוח נפש עיי"ש, וא"כ אפשר דכך גם במה שאמרו גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, וא"כ באמת מבטלין תלמוד תורה כדי לכבדן. ומה שיעקב אבינו לא נענש, היינו כיון דגדול תלמוד תורה מותר היה לו לעזוב בית אביו ולהכנס למצב שבו אנוס היה לבטל כבוד אב ואם בשביל תלמוד תורה, ודו"ק.

ובדרך זו יש ליישב מה שנראה כתימה בדברי השו"ע ביו"ד (סי' ר"מ), דבסעיף י"ג כתב "גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם", ובסעיף כ"ה כתב דאין הבן חייב לשמוע בקול אביו המתנגד שיסע לשיבה בעיר אחרת, ולכאורה היינו הך ולמה חילקן לשני סעיפים שונים. אך לדרכנו ניחא, דאין לתלמוד הלכה זו שבסעיף כ"ה [שמקורו בתרומת הדשן כמבואר לקמן] מהא דסעיף י"ג דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, דאף אם מעלת הלומד גדולה מכיבוד אב ואם מ"מ למעשה הו"א דאינה דוחה מצות כיבוד אב ואם.

אך באמת נדחית כיבוד אב משום תלמוד תורה וכמו שכתב בשו"ע שם (סעיף כ"ה), ומקורו בתרומת הדשן (סי' מ') בבחור שחשקה נפשו בתורה ורצה לנסוע לשיבה במדינה אחרת דבוטח שיראה שם סימן ברכה בתלמודו, ואביו מוחה בו שבמקום פלוני מעלילים עלילות והוא ידאג לו בהיותו שם, ופסק התרומת הדשן שאינו מצווה לשמוע בקול אביו, דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם ולא מכל אדם זוכה לתלמוד תורה, הרי דתלמוד תורה דוחה כיבוד אב.

כיבוד אב ואם

ובאמת לא השתית התה"ד את פסקו על הא דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם אלא הביא ראיה מהמבואר בעירובין (מ"ז ע"א) דמותר לצאת לחוץ לארץ ללמוד תורה, ובקידושין (ל"א ע"ב) מבואר דאסור לצאת בשביל כיבוד אב, הרי דגדול מצות תלמוד תורה ממצות כבוד אב, אלא שהוסיף בביאור הדבר את מה שאמרו במגילה דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, הרי שלא די בהא דמגילה להוכיח שתלמוד תורה דוחה כבוד אב ואם, אך מ"מ הוכיח כן ממקום אחר כמבואר.

אמנם נראה ברור דהעוסק בתורה ואביו מבקש השקיני מים, דצריך להפסיק ממשנתו ולהשקותו כדין כל מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים, ומה שאמרו גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם אינו אלא כשיכול להיעשות ע"י אחרים או כשהאב יכול לשרת את עצמו וכהא דיעקב אבינו, וכ"כ בפתחי תשובה (שם בס"ק ח'). וצ"ל דמה שהאב דואג לשלום בנו הוי כאילו אפשר לעשות ע"י אחרים, ויש לקוות שהאב ירגע ויתרצה בידעו שבנו עוסק בתורה ד"אגוני אגני ואצולי מצלי" (סוטה כ"א ע"א).

ואפשר עוד, דאף דודאי מצווה להפסיק מתלמודו כדי להשקות מים לאביו, דכיבוד אב דוחה תלמוד תורה, מ"מ אין כיבוד אב דוחה היות האדם תלמיד חכם, וכעין זה כתבתי במנחת אשר בראשית (סי' ד') בהא דמי שחשקה נפשו בתורה מותר לו לבטל מצות פו"ר, דכיון דתלמוד תורה כנגד כולם, היות האדם תלמיד חכם ובן תורה דוחה כל מצוה אחרת, ואם עיסוקו במצות כיבוד אב יגרום לכך שלא יגדל להיות ת"ח נדחה מצות כיבוד אב מפני תלמוד תורה, ומטעם זה התיר התרומת הדשן לבן לנסוע ללמוד תורה נגד רצון אביו, ולפי"ז יבואר להלכה דאם יכול ללמוד תורה בעירו אלא שיצטרך לבטל שעות מסוימות כדי לכבד את אביו מצווה לעשות כן, אבל אם אין ישיבה בעירו ויצטרך לבטל מן התורה באופן שלא יהיה ת"ח נדחה כבוד אב מפני תלמוד תורה, כך נראה לכאורה להלכה.

ד

ובספר חוט המשולש מובא שאמו של החתם סופר ביקשה לפני מותה שהחת"ס יבא לבקר אותה בפרנקפורט, והחת"ס שאל את פי הבי"ד דפרשבורג אם חייב הוא לנסוע, ופסקו לו שלא יסע כדי שלא לבטל תלמוד תורה דרבים. ונראה דאילו לא היה בזה ביטול דתלמוד תורה דרבים אלא ביטול תורה דהחת"ס בלבד, היה חייב לנסוע, דמצוה זו אי אפשר לעשותה ע"י אחרים כיון שהשתוקקה לחזות בזיו פניו לפני מותה,

כיבוד אב ואם

ובפרט שלא היה בכך ביטול תורה ביסוד מהותו, דפשוט דלא היה נבצר מהחת"ס להיות גדול הדורות ע"י נסיעה זו, ובכה"ג כבר נתבאר לעיל דכבוד אב ואם דוחה תלמוד תורה, אלא דמשום ביטול תלמוד תורה דרבים הכריעו שלא יסע לבקרה, עי"ש.

והנה בספר המקנה בקידושין (ל"א ע"ב) תמה על המבואר שם דר' אבימי היה טורח לכבד את אביו ר' אבהו בעצמו ולא ע"י בניו, והקשה דהלא גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם ולמה ביטל תלמוד תורה משום כבוד אביו. וכתב ליישב דאף שגדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם, אינו גדול ממורא אב ואם, ולאחר שהאב מבקש צרכיו אם אין הבן מכבדו הוי בכלל "לא יסתור את דבריו" ועובר במצות המורא עי"ש.

ויש לתמוה על רבן של ישראל, דלא זו בלבד שדבריו נסתרים מדברי התרומת הדשן שכתב בענינו דאף שעובר על מורא אב כשנוסע ואביו דואג לשלומו מ"מ גדול תלמוד תורה ממורא אב כמו שגדול מכיבוד אב, אלא דבריו נסתרים גם מדברי השו"ע, שהרי שם (בסעיף כ"ה) הביא המחבר את דינו של תרומת הדשן דהבן לא ישמע בקול אביו המוחה בו לנסוע לשיבה, הרי דאף כשהבן מיפר את בקשת אביו גדול תלמוד תורה, ובהכרח שגם מורא נדחה מפני תלמוד תורה או שאין זה בכלל מורא.

ובאמת נראה דאין זה בכלל "לא יסתור את דבריו" דרק הסותר דברי אביו בדרך ויכוח ונצוח עובר במורא אביו, ולא הנמנע למלאות בקשתו, אך אף אם היה זה בכלל מורא, גדול תלמוד תורה ממנו וכמו"ש התה"ד שם וכמבואר, ואף ע"פ כן לא קשה מידי מה שהקשה המקנה מהא דר' אבימי, דכבר נתבאר לעיל דצריך להפסיק ממשנתו כדי לכבד אביו שאי אפשר לכבדו ע"י אחרים, ואף שבניו של ר' אבימי יכולים לכבדו, אין זה נחשב אפשר לעשותו ע"י אחרים כיון שאף הם מצווים בתלמוד תורה כמו ר' אבימי ומה חזית, וז"פ.

ויש לכאורה לתמוה על תמיהתו של המקנה וכי מה ההכרח שביטל תורה ואפשר שהיה עוסק בתורה גם בשעה שכיבד את אביו, והרבה גדולים לא הסיחו דעת מתלמוד תורה אף בשעה שטרודים היו בשאר עיסוקיהם, וכמבואר בגמ' שם שתוך כדי שחיכה חידש פשט במזמור לאסף.

כיבוד אב ואם

ה

מניין שתלמוד תורה וכיבוד אב ואם אינם שקולים

הקשה המהרש"א במגילה (ט"ז ע"ב) דמנא לן שגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, ודלמא שקולים הם ומשום כך לא נענש יעקב על ביטול כבוד אב ואם, אך אין מזה ראיה דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם, ועי"ש מש"כ בזה.

ונראה לפי מש"כ בפתחי תשובה (יו"ד סי' ר"מ ס"ק כ"ב) בשם חמודי דניאל דאף אם הבן מסופק אם יזכה לקבל תורה מרב פלוני אינו מצווה לשמוע בזה לקול אביו, ואילו היו שקולים לא היה ראוי לומר דספק תלמוד תורה דוחה ודאי כבוד אב ואם אלא הו"א דאין ספק מוציא מידי ודאי, אלא על כרחך דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם ואף ספק דוחה מצות הכיבוד.

וי"ל עוד דאף דיכול לקיים מצות תלמוד תורה בקריאת שמע שחרית וערבית ובודאי יכול לתלמוד הרבה יותר מזה אף בביתו ובעירו, אעפ"כ הותר ליעקב לתלמוד בישיבת שם ועבר ולא נענש ע"ז ובהכרח דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם.

אך באמת צ"ע בכלל מה הראיה מיעקב דגדול תלמוד תורה, והלא נאלץ היה לברוח מבית יצחק אביו מחמתו של עשו שרצה להרגו ובאמת נשלח ע"י יצחק, וא"כ מה מקום יש לחייבו על שישב בישיבת שם ועבר וביטל כבוד אב ואם הלא נאלץ היה לעשות כן משום פקוח נפש, ועל כרחך צ"ל דמכל מקום לגודל מעלת יעקב אבינו היה נענש על המציאות של ביטול מצות עשה דכיבוד אב ואם לולי דתלמוד תורה גדול יותר, אך מ"מ נראה כנ"ל דכיון דיעקב בודאי היה לומד גם בביתו אצל יצחק אביו והוי ספק בהידור ותוספת של מצות תלמוד תורה בהכרח דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם כמבואר.

ו

והנה בשו"ת חתם סופר (חו"מ סי' ט') נשאל באחד שהשאיר צוואה שיפרנסו מנכסיו נער אחד מוכשר מאוד וגדול בהתמדה, וישלחוהו רחוק מביתו כדי שישב באין מפריע על התורה ועל העבודה ויפרנסו את כל צרכיו עד היותו בן כ"ה שנים, ומצאו אכן נער מוכשר וגלה למקום תורה, אך אחרי מספר שנים רצה אביו שהיה רב ותופס

ה

כיבוד אב ואם

ישיבה שבנו ילמוד בישיבתו סמוך לביתו, ונשאל החת"ס אם יש להקפיד על תנאי זה שבצוואה שיגלה מביתו למקום תורה או שמא כיון שאביו תופס ישיבה אין בכך קפידא. והחת"ס מאריך לבאר שזה עיקר דרכה של תורה וכך נהגו מאז ומתמיד שגלו למקומות תורה רחוקים מגעגועי אב ואם, וכך הוכיח מיעקב אבינו שאף שיכול היה ללמוד תורה אצל אביו יצחק גלה מביתו ללמוד בישיבת שם ועבר, עי"ש.

ולא הבנתי, דהלא נאלץ היה לגלות ולברוח מחמת עשו אחיו שזמם להרגו ולא גלה מרצונו מביתו, וא"כ מה ראייה יש מזה לעניננו, ואפשר דלולי דגדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם לא היה יושב בישיבת שם ועבר י"ד שנה, אלא היה חוזר לבית יצחק אחר זמן קצר שתתיישב דעתו של עשו. ולפ"ז א"ש גם מה שהקשנו לעיל דמנ"ל כלל מהא דיעקב דגדול תלמוד תורה מכיבוד אב ואם, הא הוי פקו"נ, ואם כנים הדברים דהיה יכול לחזור אחר כמה שנים לבית יצחק א"ש. וצ"ע עוד במקורות חז"ל.

ב

אם יש חובת כיבוד אב במצווה על בנו שלא להתחסן

כבוד הרב... נ"י

לייקווד ניו ג'רזי

הנני במענה קצת לשאלתו במי שאביו צוה עליו שלא להתחסן, ומדובר בבן גדול נשוי ובעל משפחה שרוצה להתחסן, האם חייב הוא לשמוע בקול אביו משום מצות כבוד אב. ופלפלת בחכמה דלכאורה יש בידו לחבוש מסכה ולהמנע מלהתקרב לבני אדם, ואם כך ינהג אין כאן פקו"נ, וכיון שכן אפשר שחייב הוא לשמוע בקול אביו. ומענין לענין שאל, האם הדין שונה במי שכבר עבר את המחלה ויש בו נוגדנים (antibodies) שלכאורה אינה בחשש סכנה.

הנה כבר ביארתי במקום אחר דאין חיוב כיבוד אב ואם אלא בענינים הנוגעים להם, וכפשטות לשון הגמרא (קידושין ל"א ע"ב):

"מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא".

וכ"ה לשון השו"ע (יו"ד סימן ר"מ ס"ד):

"איזהו כבוד, מאכילו ומשקהו, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא. ויתננו לו בסבר פנים יפות וכו'".

ובמה שאינו מצרכי אביו ואמו, אין כל זכות לאב ואם להכתיב לבנם ובתם אורחות חיים. ומן הטעם הזה פסק המהרי"ק (שרש קס"ו) דאין האב יכול למחות בבנו שלא ישא אשה כחפץ לבבו, עי"ש.

והנה בהלכות כבוד אב ואם (יו"ד סימן ר"מ סכ"ה) שנינו תרי הלכתא. השו"ע כתב דאם הבן רוצה לילך למקום אחד ללמוד תורה והאב מוחה בו שדואג הוא משום שיש מעלילים עלילות על היהודים אי"צ לשמוע בקול אביו. ומקור הלכה זו בתרומת הדשן (סימן מ'), והרמ"א כתב שם דאם הבן רוצה לישא אשה ואביו מוחה בו שלא ישאנה אי"צ לשמוע בקול אביו, ומקור הלכה זו בשו"ת המהרי"ק, ק, כנ"ל.

כיבוד אב ואם

אך אף שלכאורה יש דמיון בין שתי הלכות אלה, שני רבותינו מרי דשמעתתא ביארו הלכותיהם בדרך שונה. התרומת הדשן כתב דכיון שלא מכל רב אדם זוכה ללמוד אין צריך לשמוע בקול אביו לבטל מצוה, אך המהרי"ק ביאר כנ"ל דכיון שאין זה מצרכי אביו אין בזה מצות כבוד אב, ויש לעיין למה התרומת הדשן לא נימק את הפסק שלו בדרך שהמהרי"ק ביסס את הפסק שלו.

ובאמת ראיתי מי שרוצה להוכיח שתרומת הדשן חולק על היסוד הנ"ל של המהרי"ק, ולענ"ד אין כל מחלוקת ביניהם, ואין בזה כל סתירה ותמיהה. ובאמת מודי כו"ע שאין לאב כל זכות ויכולת להכתיב לבנו אורחות חיים ואין בזה מצות כבוד אב. ומסתבר שהתרומת הדשן יסכים לדברי המהרי"ק שהבן זכאי לישא אשה שתמצא חן בעיניו נגד רצון אביו, אלא שבנידון של תרוה"ד לא מדובר כלל על אב שרוצה להכתיב לבנו היכן עליו ללמוד, אלא באב שדואג לשלום בנו ומשיח את צערו ודאגתו אם ילך בנו למקום פלוני ויהיו חייו בסכנה, וחשש זה באמת מוצדק ומקובל. וכל כה"ג הו"ל כצרכי האב, דכאשר אמרו מאכילו ומשקהו לאו דוקא אמרו בצרכי הגוף, וכי צרכי הנפש חשובים פחות מצרכי הגוף, אלא פשיטא שיש לבן לדאוג גם לצרכי נפשו של האב ורגשותיו, ולפיכך אילולי שהבן מצווה ללמוד במקום שלבו חפץ היה עליו לכבד אביו ולמנוע ממנו צער ודאגה יתירה לשלום בנו ולהמנע מללכת אל מקום פלוני.

ובתהילה לדוד (יו"ד סימן ר"מ) הקשה על המהרי"ק משו"ת הרא"ש (כלל ט"ו סימן ה') באב שצוה לבנו שלא ידבר עם פלוני שהיה לו שנאה עמו, שהבן לא ישמע בקול אביו דהו"ל כאומר לו לעבור על דברי תורה, הא לא"ה היה בזה מצות כבוד אב אף שאין בזה מצרכי האב, עי"ש.

ולענ"ד גם קושיא זו ליחא דשמא לא מיירי בענין שיש לבן צורך וענין לדבר עם פלוני, ואביו רוצה למנעו, אלא בדרישת שלום ושיחה בעלמא, ולאב יש מריבה עם פלוני ואפשר שפלוני פגע באביו ואם בנו ידבר עם בעל דבביה יש בזה פגיעה בכבוד אביו, והו"ל כצרכי האב, וז"פ.

ומ"מ נראה להלכה דאין מצוה גמורה דכיבוד אב אלא במילוי צרכיו ולא בדברים שאינם מצרכי האב.

כיבוד אב ואם

ובספר המקנה (קידושין ל"א ע"ב) נקט דאף דאין בזה כיבוד אב מ"מ הוי בכלל מורא אב, אך באמת נראה פשוט דאין בזה לא כבוד ולא מורא, כמבואר בדברי התוס', הרשב"א והמהרי"ק בפשטותן, עי"ש.

וכדברי המהרי"ק כבר כתבו התוס' ביבמות (ו' ע"א ד"ה שכן) ובקידושין (ל"ב ע"א ד"ה רב יהודה), וכ"כ בבהגר"א (יו"ד ר"מ ס"ק ל"ו) אך ציין לדברי הרשב"א ביבמות שם דאין זה אלא לדחות לאו מדין עשה דוחה ל"ת, דרק בעשיית צרכי אביו יש מ"ע ממש לדחות ל"ת, אבל מ"מ צריך לשמוע בקולו בכל דבר.

וכבר ביארתי במק"א (מנחת אשר דברים סימן ע"ה אות ו') את שיטת הרשב"א (יבמות ו' ע"א) שאין מצוה גמורה אלא בצרכי או"א, וכלשון הגמ' והשו"ע, אך מ"מ רצון ה' שבנים יכבדו אביהם ויעשו להם נחת רוח בכל דרך, וכך למדתי מדברי החזון איש (יו"ד סימן קמ"ט אות ח') שכתב:

"שהרי רצון התורה בכיבוד אב ומוראו, אלא שעיקר העשה הוא בכיבוד של מאכילו ומשקהו, וכעין שכתבו התוס' בשבועות כ"ב ב' ד"ה אהתירא, בחצי שיעור".

והחזון איש חזר על דבריו באבן העזר (סימן קמ"ח לדף ל"ב ע"א).

והנה מלבד כל הנ"ל בעיקר גדר כיבוד אב, נראה עוד בנידון דידן דאין לו לשמוע בקול אביו אף משום שמצוה עליו להתחסן, דמגפה זו עדיין משתוללת במלוא עוזה, ורבים חללים הפילה, יותר ממאה מליון אנשים חלו ברחבי תבל, וקרוב לשנים וחצי מליון מתו, ובתוכם רבבות אלפי ישראל, ואף אם נדמה לאנשים בזמן מסויים שהמחלה נחלשה ומעטים המסתכנים, טעות בידם, כמעט נעצרה ובפתע פתאום עלה המוות בחלוננו, וכאלפיים אנשים נפטרו לב"ע ל"ע רק בשבועות האחרונים.

ומשו"כ מצוה על כל אחד ואחד להתחסן, וגם משום כן אין בזה כלל מצות כיבוד אב ואם, וכל זה ברור ופשוט בעיני.

ומ"מ נראה בעניננו דכיון שהבן רוצה להתחסן כדי לשמור על חייו ובריאותו שלו ושל בני משפחתו וכל אלה שהוא עמם במגע, וכך נאה וכך יאה וכדעת רוב רובם של רופאי הזמן וגדולי ישראל, אינו צריך לשמוע בקול אביו. ובכל עיקר גדר זה של רצון התורה הארכתי בכמ"ק, ועיין מנחת אשר דברים (סימן ע"ה), דכל שחיובו משום רצון

כיבוד אב ואם

התורה יש לשקול במדה ובמשורה לפי הענין והזמן, ובנידון דידן כיון שלא מדובר בחיוב כיבוד אב ואם אלא ברצון התורה, פשוט שיש עליו להתחסן ולא לחוש לרצון אביו. אך מן הנכון שלא יספר לאביו שהוא התחסן, ואף אם ישאל אותו אביו מותר לו לשנות ולומר לו שלא התחסן, כי למה יפגע ברגשותיו, וכל כה"ג מותר לשנות מפני דבר השלום (יבמות ס"ה ע"ב).

כך נראה ברור לענ"ד.

ואתנה לך את לחת האבן

ואתנה לך את לחת האבן

"ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם" (כ"ד י"ב).

שני לוחות הברית נתן הקב"ה לישראל ועליהן עשרת הדברות ויש להבין למה שנים היו, וכי אי אפשר לכתוב את עשרת הדברות על לוח אחד.

"לחת – לחת כתיב, ששתיהם שוות" (רש"י דברים ט' י"א).

"והנה עשרת הדברות חמשה בכבוד הבורא וחמשה לטובת האדם, כי כבוד את אביך כבוד האל, כי לכבוד הבורא צוה לכבוד האב המשתתף ביצירה, ונשארו חמשה לאדם בצרכו וטובתו: והנה הזכיר בקצת הדברות גמולם, ובקצתם לא הזכיר, כי בדבור השני אל קנא, בשלישי כי לא ינקה, בחמישי למען יאריכון, ולא הזכיר באחרים עונש או שכר. והיה זה, כי החמשה דברים האחרונים טובת האדם הם, והנה שכרו אתו ופעולתו לפניו" (רמב"ן כ' י"ג).

הרי לן מדברי הרמב"ן (שם) על סוד שני לוחות הברית שלוח אחד היה במצות שבין האדם למקום והלוח השני במצוות שבין אדם לחבירו, ונוסף על דבריו מה שכתב רש"י פרשת עקב (דברים ט' י"א) דלחת חסר כתיב ללמדך ששניהם שוות, שני הלוחות זה שעליו חקוקים באש שחורה ע"ג אש לבנה "אנכי ולא יהיה לך" וזה שעליו חקוקים לא תגנב ולא תענה שווים היו, כי שניהם כאחד, שלימות האדם המה, וזה בלא זה אין בהם חפץ.

ונראה דמשו"כ ניתנו שתי לוחות, כי דומים היו זה לזה כדי שנלמד כי ע"י עבודה שלימה בשני חלקי התורה ימלא היהודי את יעדו.

ואתנה לך את לחת האבן

וכבר אמר מרן רבי ישראל סלנטר זצ"ל דמשה רבינו בראותו את העגל חשב לשבור רק את הלוח האחד שבו כתובים אנכי ולא יהיה לך אבל הלוח השני שעליו כתובים מצוות שבין אדם לחבירו חשב ליתן לבני ישראל כי מה ענין חטא העגל למצוות אלה (ולכן כתיב "וישלך מידו"), ואמר לו הקב"ה שכל התורה מקשה אחת ושני לוחות כאחד כרוכים ירדו מן השמים ולא ניתן לחלקם ולהפרידן זה מזה (ולכן הקרי הוא "וישלך מידו") ודפח"ח.

ב

ובעבודה שלימה זו בשני חלקי התורה גם נצטוונו "והייתם נקים מה' ומישראל" (במדבר ל"ב כ"ב).

ומצוה כפולה ומכופלת נצטוונו בזה. להיות נקיים מה' מחד, וביאור מדת הנקיות מה' הגדירו חז"ל במשנה (שקלים פ"ג מ"ב) "לצאת ידי חובת המקום", וענינו לקיים את המצוות בשלימות גמורה ובנקיון מוחלט, וכבר ביאר מדה זו באריכות ובעמקות הרמח"ל במסילת ישרים במדת הנקיות.

אך עוד נצטוונו להיות נקיים מישראל, וביאור ענין זה אמרו חז"ל שם "לצאת ידי חובת הבריות". לא די לו לאדם שהוא צח ונקי כלפי אביו שבשמים נותן התורה, אלא צריך הוא גם לצאת ידי חובת הבריות ולהתנהג באופן שלא יעלה עליו כל חשד בין במצוות שבין אדם למקום ובין בענינים שבין אדם לחבירו.

ומשום מצוה זו תיקנו חז"ל תקנות רבות, מהן משום חשדא ומהן משום מראית עין, ויסוד כולן שצריך האדם לצאת מגדרו במדת הנקיות ולנהוג בדרך שיראה לעין כל שצח ונקי הוא ולא יבואו לחשוד בו שאין לבבו שלם עם הקב"ה או עם הבריות.

וכמה קשה לצאת ידי הבריות, ראה נא מש"כ רבינו הגדול החתם סופר (שו"ת ח"ו סימן נ"ט) ומשום החשיבות שבדבריו הקדושים אאתיק לשונו הארוכה.

ואתנה לך את לחת האבן

"ודע בני ותלמידי שי" כי כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה והייתם נקיים מה' ומישראל וב' חובות אלו נקיות מה' יתב' והנקיות מישראל עמו הם שני רוכבי צמדים על גבנו ויותר אפשרי לצאת ידי החוב הראשון היינו ידי שמים יותר הרבה ויותר מלצאת ידי הבריות כי הם חושבים מחשבות זרות ונושאי' ונותני' מוזרי' בלבנה ועונשו יותר קשה מאד מאד עד לאין מספר ממי שאינו יוצא ידי שמים ח"ו והוא מש"ס ס"פ יה"כ בענין חלול ה' דאין לו כפרה כלל ר"ל ושיעור חילול ה' כגון רב דשקיל בשרא ולא יהיב דמי לאלתר ובעו"ה שכיח בדברי הבריות למדן כזה יעשה דבר זה והוא שגור בפיהם ואפילו על חשד סברא בעלמא והשתא אי נמי הי' אותו הלמדן עושה כשורה ויצא ידי שמים בכל יכולתו בחיק האפשרי אלא שלא נזהר עד שטעו בו אלו שותי שכר ועשאוהו מנגינותם הרי הוא כבר נלכד במצודתם על זה ידו כל הדווי' והכתוב צווח הרכבת אנוש לראשנו. ואני הרהרתי כמה פעמים אם אפשר שקיים אדם בעולם מקרא זה על מתכונתו ואולי על זה כייל שהע"ה אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא רצונו לומר שאפי' בעשייתו כל טוב א"א שלא יחטא עכ"פ באופן השני הנ"ל ביציאת ידי הבריות. ואינני כדי להזכיר אבותינו הקדושים מ"מ תורה היא וחוכך אני בבני גד וראובן אשר עליהם נאמר מקרא זה והייתם נקיים ועפ"י עצת מרע"ה שהי' עפ"י ה' עשו את שלהם לנקות עצמן והוא במה שיצאו חלוץ י"ד שנים לפני צבא המלחמה ומ"מ לא יצאו ידי חובה המקרא הזה בשלימות כי לא על חנם גלו ראשונה לפני כל השבטי' וקראו חז"ל עליהם מקרא הזה נחלה מבוהלת בראשונה אחריתה לא תבורך עיי' ברבה פ' מטות".

אלא שבאמת צריך ביאור למה צריך האדם לצאת ידי חובת הבריות, ומה איכפת לן מה יאמרו הבריות. ועוד מדאמרו חז"ל "שצריך אדם לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום" משמע שתלו זב"ז והוקש

ואתנה לך את לחת האבן

חובת הבריות לחובת המקום.

ופשר דבר זה הבליע החת"ס בלשון קדשו, וסודו מפורש בגמ' (יומא פ"ו ע"א).

"היכי דמי חילול השם אמר רב כגון אנא אי שקילנא בישראל מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר אמר אביי לא שנו אלא באתרא דלא תבעי אבל באתרא דתבעי לית לן בה אמר רבינא ומתא מחסיא אתרא דתבעי הוא אביי כדשקיל בישראל מתרי שותפי יהיב זוזא להאי וזוזא להאי והדר מקרב להו גבי הדדי ועביד חושבנא רבי יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין".

ועוד אמרו שם "כדתניא ואהבת את ה' אלהיך שיהא שם שמים מתאהב על ידך שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה אוי להם לבריות שלא למדו תורה פלוני שלמדו תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אוי לו לפלוני שלמד תורה אוי לו לאביו שלמדו תורה אוי לו לרבו שלמדו תורה פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו ועליו הכתוב אומר באמר להם עם ה' אלה ומארצו יצאו".

הרי לן מסוגיא זו דכל דבר שיש בו מראית עין או חשדא יש בו חילול ה', ומשו"כ תלו חכמים יציאת ידי חובת הבריות כידי חובת המקום ואמרו ש"צריך לצאת ידי חובת הבריות כדרך שצריך לצאת ידי חובת המקום". והוא שציוותה תורה "והייתם נקיים מה' ומישראל".

ועוד אמרו חכמים "ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם". דלא זו בלבד שצריך האם להיות נקי בעיני ישראל כשם שצריך הוא להיות נקי

זאתנה לך את לחת האבן

עם ה', אלא אף זאת מצווה אדם למצוא חן בעיני אדם כשם שהוא מצווה למצוא חן בעיני אלקים.

דכנגד מה שאמרו חכמים שהמתנהג בדרך שאינה ראויה וגורם לבריות לומר ראו זה שלמד תורה כמה מכוערין מעשיו, ונמצא מחלל שם שמים, אמרו והייתם נקיים.

וכנגד מה שאמרו ראו זה שלמד תורה כמה נאים מעשיו ונמצא מקדש שם שמים, אמרו ומצא חן ושכל טוב.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

